

De Vickers Wellington T2702 maakte in de nacht van 10-11 februari 1941 een noodlanding op het bevroren IJsselmeer 15 km ten westen van Kampen. Pas in 1967 werd het stoffelijk overschot van de 19-jarige sergeant Glyndwr Reardon geborgen.

THEO BOITEN OVER ZIJN ULTIEME UITDAGING

The Nachtjagd Combat Archive Series

In 2024 voltooide Theo Boiten, verbonden aan Stichting Pelita en Stichting 1940-1945, een lang lopend onderzoeksproject. Het dertiendelige Engelstalige *The Nachtjagd Combat Archive Series* bevat een minutieuze reconstructie van de Duitse luchtverdediging tegen de geallieerde bombardementen in 1939-1945. Tot voor kort een lacune in de geschiedschrijving. De boekenreeks krijgt veel respons en is uitgegroeid tot een internationaal standaardwerk.

Door Enno van der Eerden

Een wel zeer specifieke interesse. Theo Boiten (1964) erkent het onmiddellijk. Die dateert al uit zijn puberteit toen hij de boeken van Ab Jansen onder ogen kreeg, een amateur-historicus die in de jaren zeventig meerdere boeken schreef over de luchtoorlog in Noord-Nederland, de vliegbasis

Leeuwarden en later ook nog een trilogie over Schiphol tijdens de oorlog. Wat Boiten erin boeide was dat hij het vanuit menselijk perspectief benaderde door oud-vliegers op te zoeken. 'In diezelfde periode,' vertelt hij, 'hadden wij met het ouderlijk gezin een zomerhuisje in Anjum,

vlakbij het Lauwersmeer. Naast het pad naar de kerk stond een grafzerk van een Engelse vlieger. Maar zijn naam kwam niet voor in de boeken van Ab Jansen, dus toen ben ik aan het eind van mijn gymnasiumopleiding zelf op onderzoek uitgegaan. Dat resulteerde in een eerste artikel, dat ook vertaald werd voor een Engels vakblad en daar kwamen reacties op van oud-vliegers. Toen ik in 1983 in Groningen geschiedenis ging studeren, wist ik al dat ik wilde afstuderen op de Duitse nachtelijke luchtverdediging tijdens de oorlog, om daar vervolgens een boek over te schrijven, als aanvulling op het werk van Ab Jansen.'

Abschussmeldungen

Na zijn studie ging Boiten aan de slag bij het KITLV (Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde) in Leiden waar een groot onderzoeksproject liep over Nederlands-Indië. In het verlengde daarvan volgde rond 2000 de overstap naar Stichting Pelita en later ook naar Stichting 1940-1945.

In de tussentijd had hij in de jaren negentig al zeven boeken gepubliceerd over militaire luchtoperaties tijdens de oorlog. Rijk geïllustreerde, Engelstalige *case studies* met titels als *Blenheim Strike*, *Night Airwar* en *Raiders of the Reich*. Maar dat was nog lang niet het grote boek- en onderzoeksproject dat hem voor ogen stond. Dat vergde aanzienlijk meer tijd.

De Duitse historicus Gebhard Aders, een autoriteit op het gebied van de Duitse luchtverdediging, had hem al laten weten dat de archieven over de luchtaanvallen op Duitsland vrijwel geheel verloren waren gegaan. Een tegenvaller, maar, realiseerde Boiten zich: 'Voor mij als historicus ook de ultieme uitdaging om toch die nauwgezette reconstructie te maken.' Dat betekende bronnenonderzoek, overal in Europa, en interviews met oud-vliegers om hun verhalen op te tekenen.

'Ik krijg nog vrijwel dagelijks respons van lezers met nieuwe informatie en vragen'

Daar kwam na 2010 een eind aan toen de laatste oudgedienden overleden.

Boiten: 'Daarnaast ben ik in archieven gaan zoeken naar zogeheten *Abschussmeldungen* van Duitse luchtafweereenheden en jachtvliegers die toestellen hadden neergehaald. Ik heb er zo'n 10.000 kunnen achterhalen. Dan heb je tijdstip, locatie en type bommenwerper. In de Britse archieven kon ik vervolgens kijken welke verloren gegane vliegtuigen daaraan te koppelen waren via serienummer en het betreffende squadron. Zo kon ik reconstrueren wat het doel was en wat er precies gebeurd was, inclusief de namen en de

Foto Coll. Theo Boiten

Theo Boiten met zijn voltooide boekenreeks

persoonlijke verhalen van de bemanningen.' Een eerste serieuze, maar nog verre van volledige publicatie verscheen in 2008 bij een Britse uitgeverij. *The Nachtjagd War Diaries. An Operational History of the German Night Fighter Force in the West* (twee delen) kreeg zowel van Engelse als Duitse zijde een enorme resonans. Dat was de opmaat naar *The Nachtjagd Combat Archive Series*, een uitgave met veel completere reconstructies, voorzien van illustraties en kaartenmateriaal. Met de dertien delen die tussen 2018 en 2024 op de markt werden gebracht vestigde Boiten internationaal zijn naam.

Morele overwegingen

De geallieerde luchtaanvallen op Duitse steden werden lang na de oorlog onderwerp van discussie. Ze eisten talloze burgerslachtoffers en de vraag rees of dit een militair-strategisch doel had gediend. Boiten heeft dit aspect buiten beschouwing gelaten. 'Ik heb me beperkt tot de feiten en de kille en koude cijfers. Ik wilde me concentreren op een zo exact mogelijke weergave van de gebeurtenissen, met daarin vervlochten de persoonlijke verhalen van Duitse oud-vliegers, want dat was een lacune in de geschiedschrijving.'

Boiten legt uit dat zowel Britse als Duitse dienstplichtigen zich destijds vrijwillig aanmeldden als vliegers en wisten wat er van hen verwacht werd. Onder de Engelsen waren er maar weinigen die uit morele overwegingen weigerden. Als ze dat al overwogen, wisten ze dat ze beschuldigd zouden worden van gebrek aan moed en ze de rest van de oorlog latrines konden schoonmaken. Bij de Duitsers was het nog simpeler. Bij twijfel werd je de volgende dag opgepakt. Velen zochten toevlucht in drank en drugs of in het geloof. Zo werden dergelijke dilemma's opgelost.

Emotionele afsluiting

Een project dat gepaard ging met intensief archiefonderzoek, ook buiten Europa, aangezien vele gesneuvelde vliegers afkomstig waren uit de Commonwealth-landen.

'Daarbij ben ik geassisteerd door een breed onderzoeksteam. Zonder die medewerkers had ik deze klus nooit kunnen klaren. Maar het is een *never ending story*. Ik krijg nog

vrijwel dagelijks respons van lezers met nieuwe informatie en vragen. Die waren er ook al na die eerste uitgave in 2008. Dat verraste me, maar gezien de enorme verliezen was het ook niet vreemd. Van de 125.000 Britse vliegers die ingezet werden bij de bombardementen op Duitsland is de helft gesneuveld, bij de Duitsers was dat zelfs 80 procent. Nabestaanden hebben na de oorlog echter vrijwel nooit te horen gekregen hoe, waar en wanneer hun vaders en grootvaders waren neergeschoten. Via mijn reconstructies kon dat wel en dat heeft bij velen gezorgd voor wat de Engelsen *closure* noemen. Een vorm van emotionele afsluiting.'

Juist op dat punt is er een parallel met Boitens dagelijkse werkzaamheden. 'Voor Pelita en Stichting 1940-1945 maak ik rapportages over mensen die tachtig jaar na dato nog altijd worstelen met de oorlog. Soms is er dan een onverwachte link. Zoals het geval van die vader die geëxecuteerd was vanwege pilotenhulp. Via mijn gegevens kon er contact gelegd worden met de nazaten van een piloot. En ook dan is er sprake van *closure*.'

Foto Coll. Rob de Visser

Het richtingsroer van de Messerschmitt Bf110 van Feldwebel Heinz Vinke op vliegveld Bergen aan Zee. Ieder balkje staat voor een neergeschoten Britse bommenwerper. Zijn 25e 'overwinning' was het neerhalen van de Short Stirling EH876 in de nacht van 26-27 mei 1943.